

(Əvvəli 10-cu səhifədə)

İRANA QAYIDIŞ

İrana qayıdan şahzadə yolunu Qarabağdan saldı. Qafqaz canişininin əmri ilə Şəkinin, Şirvanın və Qarabağın adlı-sanlı bəyləri, ağaları onun pişvazına çıxmışdılar. O vaxt Tərtərdə yerləşən Azərbaycan alayının süvariləri Gəncə xanlığının sərhədinə qədər şahzadəni təntənə ilə yola saldılar.

Görkəmli maarifçi Həsən bəy Zərdabının həyat yoldaşı Hənifə xanım Məlikova xatirələrində yazır:

"Həsən bəyin əmisi Rəhim bəy başqa Şirvan əsilzadələri ilə birlikdə Peterburqdan qayıdan İran Şahzadəsi Xosrov Mirzəni qarşılamağa göndərilmişdi. Rəhim bəy bahalı atlas paltarlar və qiymətli daş-qaşla bəzənmiş cavan şahzadəyə baxaraq yanında duran adama demişdi: "Məndən olsa, bu şahzadənin əyninə gödək və rahat arxalıq geyindirərdim, onu yəhərlənməmiş atın belinə mindirib idarə edəcəyi ölkəni öyrənməyə göndərərdim. Bax, onda əsl padşah olardı. Xosrov Mirzə hiss edir ki, Rəhim bəy onun barəsində danışır, tələb edir ki, nə söylədiyini desin. Rəhim bəy qorxub-çəkinmədən hər şeyi olduğu kimi təkrar edir. Şahzadəyə Rəhim bəyin rəyi çox xoş gəlir və razılığını bildirir".

1830-cu il fevralın 15-də Tehrana qayıdan şahzadəni babası Fətəli şah səmimiyyətlə qəbul etdi. Xosrov Mirzə rus imperatoru I Nikolayın təşəkkür məktubunu şahə təqdim etdi. Məktubun məzmunu ilə tanış olan Fətəli şah dərhal əmr verdi ki, saray əyanları toplansın, əlahəzrət imperatorun məktubu hamı üçün ucadan oxunsun. İmperator qısa məktubunda yazırdı:

"Mənə çox xoş oldu ki, Siz - əlahəzrət İran və Rusiya əlaqələrinin möhkəmlənməsi üçün məhz şahzadə Xosrov Mirzəni seçmişiniz. Rusiyada qısa müddətli qalmasına baxmayaraq, şahzadə tərifi layiq xasiyyətləri ilə yalnız mənim yox, ümumən onu tanıyanların hamısının məhəbbətini qazandı. Mən Sizi çox böyük ümidlər verən nəvənizə görə təbrik edirəm. O, burada özünü Sizin sevimli övladınız vəliəhd Abbas Mirzənin layiqli oğlu kimi göstərmişdir. Sonda Xosrov Mirzəni Sizin xüsusi diqqət və mərhəmətinizə tapşırmağı özümə borc bilirəm".

Səfərini uğurla başa vuran, İrani Rusiya ilə üçüncü müharibədən xilas edən Şahzadə Xosrov Mirzənin şan-şöhrəti nəinki sarayda, bütün İranda artıdı. Şah

ŞAHZADƏ XOSROV MİRZƏ QACAR

baba ona rəiyyət qızının övladı kimi yox, indi əsl Qacar nəslinin layiqli oğlu kimi münasibət bəsləyirdi. Şahzadənin uğurları atası vəliəhd Abbas Mirzəni daha çox sevindirirdi.

Bu uğurlu fəaliyyətinə görə Fətəli şah ona əvvəlcə Kirman əyalətinin idarəçiliyini tapşırırdı. Az sonra Ağ-Dərbənd şəhərinin rəisi təyin etdi.

1833-cü il oktyabrın 25-də vəliəhd atası Abbas Mirzə, bir il sonra - oktyabrın 24-də babası Fətəli şah vəfat etdi. Hakimiyyətə nəvə Mirzə Məhəmməd Qacar keçdi.

...Ta qədimdən Şərqdə günahı olanlara qarşı şah və xaqanların çox ağır cəza tədbirləri olub: günahkarı kisəyə salıb suda boğmaq, gözlərinə mil çəkmək, dilini dartıb qopartmaq, hər ayağının birini xam ata bağlayıb parçalamaq kimi dəhşətli cəzalar dəbdə idi. Bunların hamısı saraylarda hakimiyyət uğrunda çəkişmələrdə baş verirdi. Belə ağır cəzalardan biri də «günahkar» Şahzadə Xosrov Mirzə Qacara «qismət» oldu.

Yeni hakimiyyətə gəlmiş təcrübəsiz, cavan şah Məhəmməd Mirzə Qacar yaltaq saray əyanları inandırdılar ki, Qardaşımız Xosrov Mirzə, Cahangir Mirzə ilə birləşib Sizə qarşı hakimiyyətə gəlmək üçün sui-qəsd hazırlayırlar.

1834-cü ildə Məhəmməd Mirzə şahın əmri ilə hər iki qardaşın gözləri çıxarılıb Həmədana sürgün olundular.

Şahzadə Xosrov Mirzə 1875-ci il ramazan ayının 21-də Həmədanda altmış iki yaşında vəfat etdi. O, ədalətsiz şah qardaşı Məhəmməd Mirzədən 27 il çox yaşadı. Onu hörmət və ehtiramla Kərbəladə dəfn etdilər. Şahzadə 1813-cü ildə anadan olmuşdu. Özündən sonra onun Məmmədəli Mirzə adlı oğlu və Şökriyyə Afəq adlı dünyə gözəli kimi tanınan qızı qaldı.

Vəliəhd Abbas Mirzənin gənc arvadı Xırda xanımdan olan Şahzadə Xosrov Mirzə Qacar rus-İran əlaqələri tarixində həmişə məhəbbətlə xatırlanır və yenə də xatırlanacaqdır. Qırx il sonra (1869-cu ildə) Şahzadə ilə görüşlərini qələmə alan rus qrafı A.D.Buludov yazırdı:

"Şahzadə Xosrov Mirzə doğru-dan da gözəl bir gənc idi. Onun ağı və xarici görünüşü adamı heyran edirdi. O vaxtdan qırx il keçsə də şahzadənin qara nüfuzedicisi gözlərini mən indi də unuda bilmirəm".

10 mart 1992-ci il.

Şəmistan
NƏZİRLİ